

Amikor a termelés kapitalista módja kívülről betört a magyar társadalomba, ennek szervezetében nem voltak olyan elemek, amelyek alulról tudtak volna belekapcsolódni ebbe a fejlődésbe. Nem volt komoly polgári réteg, amely a saját korábbi fejlődése alapján kifejleszthette volna a kapitalizmus polgári társadalmát, a nemesség és a parasztság pedig még inkább képtelen volt arra, hogy a kapitalizmusnak megfelelő polgári társadalommá alakuljon át.

KENÉZ ZOLTÁN

Tíz év múltán.

Visszapillantás a gazdasági viszonyokra az Alföldön

Budapest, 1893, Országgyűlési Értesítő Ny. 47–51.

Kenéz Zoltán (Túrkeve, 1861. február 28. – Túrkeve, 1924. január 24.) földbirtokos, gazdasági író. Felső-Ausztriában érettségizett 1878-ben. Önkéntes katonai szolgálát után 1881-ben tartalékos honvédtisztté avatták. Elvégezte a mosonmagyaróvári Gazdasági Akadémiát. 1883-tól a túrpásztói családi birtokon gazdálkodott. 1894-ben kezdeményezésére és vezetésével alakult meg a Túrkevei Gazdasági Egyesület. Szövetési titkárként közreműködött az Országos Magyar Gazdasági Egyesület munkájában és a Köztelek szerkesztésében. 1903-tól a Kecskeméti Gazdasági Egyesület ügyvezető titkára volt. Írásában elsősorban a parasztság viszonyaival, a szövetkezetekkel, illetve a szegényebb rétegekben terjedő agrárszocialista mozgalmakkal foglalkozott. Cikkei a Gazdasági Szemle, a Gazdasági Mérnök, a Köztelek, a Pozsonyi Gazda, a Túrkeve című lapokban jelenetek meg.

A Tíz év múltán. Visszapillantás a gazdasági viszonyokra az Alföldön című művében részletesen foglalkozott az Alföld lakosságának helyzetét az 1880-as évek elején megnehezítő gazdasági és társadalmi problémákkal, majd bemutatta a következő évtized során bekövetkezett gazdasági és közigazgatási változásokat, melyek lehetővé tették a gyorsabb gazdasági fejlődést és az életkörülmények bizonyos mértékű javulását. A szegény agrármunkás réteg helyzetének javítását elsősorban a parasztság általános és szakmai műveltségének emelkedésétől várta.

A helytelen birtokmegosztás káros azon közvetítet len ellentét miatt, mely az óriás kiterjedésű nagybirtok s a célszerűtlenségig feldarabolt kisbirtok közt van. Mezőgazdaságunk fejlődésére egy erőteljes középbirtokos osztályra van szükségünk, melynek, mint államfenntartó elemnek hivatása áthidalni az úrt s a gazdaság terén a haladási tényezők alkalmazása által előidézni mezőgazdaságunk fejlődését; példájuk pedig minden rábeszélésnél jobban serkentené haladásra a régihez csökönyösen ragaszkodó kis birtokos osztályt.

A népességi viszonyok, kivált Alföldünk egyes vidékein, a gazdára nézve igen elszomorító képet nyújtanak. A munkások 80% a gazdasági munkával keresi kenyerét, minek első következménye, hogy egyformák lévén igényei, szükségletei és élvezetei a népnek, egymás közt forgalomról, ipari tevékenységről és fogyasztásról alig lehet szó. Másrészt az egyforma termelés miatt a helyes munkamegoszlás hiányzik, s míg télen tétlenül hever a munkáskéz, nyáron összehalmozódván minden mezei munka, az emberfeletti iparkodás és magas munkabér dacára is érezhető a munkáskéz hiánya.

A közlekedés és szállítás akadályaiul az Alföld kő- szegény vidékein a rossz utakat, vízi utak hiányát s a városok nagy távolságát kell megjelölnöm. E közlekedési hiányokon a vasutak vannak hivatva segíteni, de a magas szállítási díjak nyers terményeinkre még igen nyomasztók.

A magas adó és járulékai, pótdadók, közmunka- és vízszabályozási költségek ellen legtöbb az indokolt és indokolatlan panasz. Jelenleg a direkt és indirekt adók a tiszta jövedelemnek 30%-át képezik. Ez bizony elég magas percent, pedig ezen felül az állam még a só- és dohány-egyedáruság, egyes ipari cikkekre kivetett vámok, fogyasztási és szeszadók által ismét a gazdaközöniséget adóztatja. Hozzájárul ezekhez még a törvényhozás lassúsága, mezei rendőri és cselédtörvények hiánya, a telekkönyvek rendezetlensége stb., miknek orvoslását a közel jövőben várjuk.

Ami végül a tőkét és hitelt illeti, mint az intenzívebb gazdálkodás tényezőit, úgy ezek hiánya egyik finánciális oka extenzív gazdasági rendszerünknek, mert változatosabb termelésnél befektetésekre, tőkére van szükségünk; már a jószágtenyésztés is ezzel jár, hát még az iparvállalatok, ezek többnyire a kölcsönös hitelen, a társulás eszméjén alapulnak.

Az itt felsorolt társadalmi bajok egy része célszerű országos intézkedések, törvények által orvosolhatók, s örvendetes mozgalom indult meg napjainkban ez irányban, maga a kormány vévén kezébe az ügyet, általános és jogos a remény, hogy e téren javulás áll be. De közzgazdaságunk jövőjére tekintettel, ez nem elég, egész mezőgazdasági rendszerünket kell egészséges alapokra helyezni, rekonstruálni.

Mezőgazdaságunk jelen helyzetében minden számítás oda mutál, hogy – midőn a magyar gazda nyersterményeiben évente talaj-erejének s tőkéjének egy részét kénytelen külföldre szállítani, a nélkül, hogy ennek visszapótlásáról gondoskodva volna, – az ilyen termelés előbb-utóbb megszűnik jövedelmező lenni, hozzájárul ehhez még Amerika és Oroszország veszedelmes versenye: oly két válságos tényező, mely mezőgazdaságunk teljes átalakulását sürgeti. Az Alföld gazdasági viszonyait vizsgálva, már ott is jeleztük a fenyegető veszélyt; az üzletrendszert bár hiányosnak, egyoldalúnak ismertük fel, de a viszonyok által indokoltnak tartottuk. Lássuk tehát, minő eszközökkel hánthatjuk el a mezőgazdaságunkat fenyegető válságot s vizsgáljuk e célból az általánosan javasloít állattenyésztés és mellékiparok jövőjét.

A jószágtenyésztés az Alföldön a 70-es években hanyatlásnak indult, nem azért, mert elhanyagoltuk, hanem, mert, nem jövedelmezett eléggé. Ugyanis a jó repce és búzatermések, magas árak mellett mindig több hold tért hódítottak természetes legelőinkből szántás, vetés alá. Így eleinte redukáltuk birkáink és szarvasmarháink létszámát.

Később az alacsony gyapjú árak, s fokozódó igavonó szükséglet miatt áttétünk a juhtenyésztésről a marhatartásra. Marha állományunk az egyoldalú gabonatermelés szolgálatában, szám szerint nem csökkent ugyan, de azért beállott egy sajátságos jelenség ez időszakban, mely határozott hanyatlásnak tekinthető, az, hogy az előző évtizedekben a buja nyári legelőkön 50 tartott, s télen, át jó gyepszénával nevelt gulyáink sovány legelőkre szorítkozva, elcsigázva a sok őszi munkától, télen törekés szalmán rosszul kitarva úgy elsatnyultak idővel, hogy megszoktuk a haszon-marha tartás helyett jószág tartásunkat a munka és trágya hasznáért, szükséges rossznak tekinteni. Egyes nagybirtokosok áldozatkészsége, s a kormány előrelátása mentette meg e sajnos tévedéstől állattenyésztésünket, megőrizve jobb időkre tiszta vérben törzsnyájákat és törzsgulyákat.

A fent javasolt állattenyésztésnek akadályai megvannak Alföldünkön részben ma is, most száraz éghajlatunk a természetes legelőkre kedvezőtlen, hiányzik a tőke a szükséges befektetésekhez, s a verseny e terén is mutatkozik: de hogy egyoldalú gabonatermesztésen alapuló gazdálkodásunkban helyre állíthassuk az egyensúlyt, okvetlen szükséges nyers terményeink jobb értékesítése, s a talajerő egyensúlyozása végett a megfelelő jószágtenyésztést újból felkarolnunk, s' azt mesterséges takarmányok által szélesebb, realisabb alapra fektetni.

Ami a mellékiparágaknak a válságos helyzet által indokolt elterjedését illeti, az Alföldön ez csaknem leküzdhetetlen akadályokba ütközik: építő és tüzelő anyagok hiánya, utak rosszasága, kevés vállalkozó szellem és munkáshiány miatt. Hiányzik gyakran az első sorban szükséges víz, mint hajtó erő, vagy tisztító szer. Ez akadályok ellenzik az ilyen a gazdaság szolgálatában álló vállalatok keletkezését vidékünkön, hanem többnyire távolabb a termelési helytől, egyes gócpontjain az ipar és kereskedelemnek keletkeznek ezek.

Még így is az ipar ilyen fejlődésével, nyers terményeinknek hazai gyárakban leendő feldolgozásával, két messze kiható előnyt okvetlen megnyerünk. Egyik az, hogy nyers terményeink feldolgozás által a szállítási díjakat jobban megbíró kisebb térfogatra szoríttatnak, és a melléktermények takarmányul, a hulladékok pedig trágyázásra a belföldön visszamaradnak – a másik pedig az, hogy más előrehaladottabb államok példájából ítélve, a fejlődő gyáripár belsőfogyasztást és forgalmat teremt, ezáltal míg az ipari cikkek, s általában a termelési tényezők olcsóbbodnak, addig az élelmiszerek ára, s így a gazdasági nyers terményeké emelkedik.

Így jár karöltve az ipar fejlődésével a mezőgazdaság felvirágzása, s alföldi mezőgazdaságunk nagy átalakulását is, mint az ipar és belforgalom emelkedésének következményét remélhetjük.

Hazánk politikai fénykorát már megélte, de ipara és mezőgazdasága még ifjú korát éli s ez jövő fejlődésének alapja. Én nem tartok azon csüggedőkkel, kik kétlik ezen felvirágzást, mert ugyanazon hazaszeretet, mely őseinkben „vitám et sanguinem” áldozni kész volt. áldozni jövőben is a haza jólétére: munkája és értelmisége által. Hogy mikor lesz elérhető ezen felvirágzás, csak idő kérdése, de hogy lesz, hiszi és higgye minden magyar, ki megérti a legnagyobb hazafi ama mondását: „Magyarország nem volt, hanem lesz!”